

სპეციალიზაცია არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კროცესში

ელენე კავთუაშვილი

საქართველოს უნივერსიტეტის სამართლის
სკოლის დოქტორანტი,
ევროპის სასწავლო უნივერსიტეტის სამართლის
ფაკულტეტის ასისტენტი,
კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის
სამართლის ფაკულტეტის ასისტენტი

საკვანძო სიტყვები: სამართალი, ბავშვი, მართლმსაჯულება

*„ბავშვს განსაკუთრებული მზრუნველობისა და
დახმარების მიღების უფლება აქვს“**

მართლმსაჯულების სწორი და ეფექტიანი განხორციელება რჩება სახელმწიფოს მთავარ ამოცანად მისი განვითარების ნებისმიერ ეტაპზე. არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემა ზოგადი ტერმინია, რომელიც გულისხმობს სისხლის-სამართლებრივი პასუხისმგებლობის ასაკს მიღწეული ბავშვების მიმართ გამოსაყენებელ პოლიტიკას, სტრატეგიას, კანონმდებლობას, პროცედურებსა და პრაქტიკას. ბავშვი კონფლიქტში იმყოფება კანონთან, თუ მან დაარღვია კანონი, ან თუ მას სამართალდარღვევაში სდებენ ბრალს. ადგილობრივი კონტექსტიდან გამომდინარე, ბავშვები

* ადამიანის უფლებების საყოველთაო დეკლარაცია, 25-ე მუხლი; ბავშვის უფლებების კონვენცია, პრეამბულა, მე-4 პუნქტი.

შეიძლება კანონთან კონფლიქტში მყოფად ჩაითვალოს, თუ მათს საქმეს განიხილავენ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ან ზრდასრულთა სისხლის სამართლის სისტემის ფარგლებში, იმ მიზეზით, რომ სახიფათო მდგომარეობაში მყოფად ითვლებიან ან საკუთარი ქცევის გამო ან იმ გარემოს გამო, რომელშიც ცხოვრობენ.¹

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, ნებისმიერი გადაწყვეტილება, რომელიც მიიღება არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების გამოყენების კონტექსტში, უპირველეს ყოვლისა, უნდა ითვალისწინებდეს ბავშვის უმთავრეს ინტერესებს. ბავშვები განსხვავდებიან ზრდასრული ადამიანებისაგან ფიზიკური და ფსიქოლოგიური განვითარების თვალსაზრისით. ამ განსხვავების გამო კანონთან ბავშვის დაპირისპირებისას მისი ბრალეულობა უფრო მცირეა. ეს და სხვა განსხვავებები განაპირობებს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემის დამოუკიდებელ არსებობას.²

არასრულწლოვანთა დანაშაულებრივი ქცევის გამომწვევი ფაქტორები სუბიექტური და ობიექტური ხასიათისაა. მათი შერწყმის შედეგად კი წარმოიშობა „თვისებრივად ახალი მთლიანპიროვნული მდგომარეობა – განწყობა, მომავალი ქცევისადმი მზაობა“.³ მნიშვნელოვანია ის, რომ მართლსაწინააღმდეგო ქმედება ასახავს კონფლიქტს პიროვნებასა და სახელმწიფოს, ანუ ინდივიდუალურ მისწრაფებებსა და კანონებში წარმოდგენილ სოციალურ მოთხოვნებს შორის. ბავშვობის დატოვებისა და დიდის მდგომარეობაში გადასვლის მოთხოვნილება, მეორე მხრივ, დამოუკიდებლობისა და თავისუფლების

მოთხოვნილებაში დიფერენცირდება, როგორც ჰაინც რემპლანინი წერს, „გარდამავალ ასაკში ინდივიდუალური თვითყოფნის მოთხოვნილებათა შორის დამოუკიდებლობისა და თვითღირებულების მოთხოვნილება განსაკუთრებით გამოირჩევა თავისი სიძლიერით“.⁴

არასრულწლოვანთა და სრულწლოვანთა სისტემების გამოფიტვის დონეების შედარებისას უფრო მნიშვნელოვანი გადახრები ფიქსირდება სრულწლოვანთა სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების სისტემაში. ეს ნიშანდობლივია იმიტომ, რომ არასრულწლოვანთა სასამართლო იმთავითვე ჩამოყალიბდა როგორც სრულწლოვანთა სასამართლოს ალტერნატივა.⁵

პირველად არასრულწლოვანთა სასამართლო სისტემა დაარსდა ამერიკის შეერთებულ შტატებში დაახლოებით 200 წლის წინ. პირველი სასამართლო შემოიღეს ილინოისის შტატში, ჩიკაგოში, 1899 წელს და მისი მიზანი იყო, არა დამნაშავის გამართლება, არამედ იმ გადაწყვეტილებების მიღება, რომლებიც საუკეთესოდ შეესაბამება ბავშვისა და საზოგადოების ინტერესებს. თუმცა მოგვიანებით მიიჩნეეს, რომ „სამართლებრივი ცერემონიების“ სიმრავლე ხელს უშლიდა მძიმე დანაშაულების ეფექტურად და სწრაფად გახსნას. ამ დრომდე ბავშვები და ახალგაზრდები ითვლებოდნენ „მინიატურულ უფროსებად“. ისინი სასამართლოს გადაეცემოდნენ და მათი ასამართლებდნენ ისევე, როგორც უფროსებს. პროგრესული პერიოდის ეპოქაში, რომელიც მოიცავდა 1880-1920 წლებს, აქტიურად მოხდა იმიგრაცია და ამის პირდაპირპროპორციულად უამრავი უპატრონო ბავშვი აღმოჩნდა ქუჩაში და ჩაება დანაშაულებრივ საქმიანობაში. თავდაპირველად გასამართლებულ ბავ-

1 Manual for the Measurement of juvenile justice indicators, Unicef, ხელმისაწვდომია: http://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/06-55616_ebook.pdf

2 ბავშვთა უფლებების კომიტეტის ზოგადი ხასიათის შენიშვნა N10. ბავშვთა უფლებები არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში, ხელმისაწვდომია: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/CRC.C.GC.10.pdf>

3 კვირიკაშვილი ბ., ანდლუაძე თ. 2000. - საქართველოში დანაშაულობის პროფილაქტიკისა და არასრულწლოვანთა დანაშაულების კვლევის კრიმინოლოგიურ-ფსიქოლოგიური ასპექტები. ურნალი „ალმანახი“. თბილისი. გვ. 122

4 ჩხატარაშვილი შ., 1999. აღზრდის სოციალური ფსიქოლოგია. თბილისი, გვ. 155.

5 ადლერი ფ., მიულერი გ.ო., ლაუფერი ვ.ს. 2012. - შედარებითი კრიმინოლოგია და სამართალდამცავი სისტემა ამერიკის შეერთებულ შტატებში. გვ. 50-55.

შვებს სრულწლოვნებათან ერთად ათავსებდნენ, ხოლო მოგვიანებით სოციალური აქტივისტები, კანონმდებლები და სხვა ოფიციალური პირები მიხვდნენ, რომ ბავშვები უფროსებისგან მხოლოდ უარყოფით მაგალითს აიღებდნენ და მოექცეოდნენ უარყოფითი გავლენის ქვეშ. არასრულწლოვანთა სასამართლოს პირველი მოსამართლეები მოქმედებდნენ პატრიეს ფილოსოფიის მიხედვით. ეს ფილოსოფია გულისხმობს, რომ სახელმწიფოს შეუძლია იმოქმედოს, „როგორც მშობელმა“.⁶ სასამართლოებს მიეცათ უფლება, სრულად ჩარეულიყვნენ, თუ ეს ბავშვის საუკეთესო ინტერესების წინააღმდეგ არ იქნებოდა მიმართული. მოგვიანებით აღნიშნული ფილოსოფია გადაიხედა და ნელ-ნელა გაფართოვდა. იგი მუდმივად განიხილება სასამართლო სისტემაში. საქმეების სირთულემ კი უზრუნველყო არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემის დახვეწა და განვითარება.

1971 წელს ნიუ-იორკის უნივერსიტეტის სასამართლო ადმინისტრირების ინსტიტუტის და ამერიკის ადვოკატთა ასოციაციის გავლენიანმა გაერთიანებულმა კომიტეტმა შეიმუშავა არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კრიტერიუმთა მთელი წყება. კომიტეტმა წამოაყენა წინადადება, რომ დადგენილებები არასრულწლოვანთა საქმეების შესახებ დანაშაულის სერიოზულობას უნდა ეფუძნებოდეს და არა მხოლოდ არასრულწლოვანთა მოთხოვნილებებზე სასამართლოს თვალსაზრისს.⁷

ბოლო 100 წლის განმავლობაში იუვენალური იუსტიციის სხვადასხვა სისტემა განვითარდა თითქმის მთელ მსოფლიოში. 80-იანი წლების დასაწყისიდან ამერიკის შეერთებული შტატების უმრავლეს შტა-

ტში გაუქმდა არასრულწლოვანთა საქმეებზე სასამართლოები, რის შემდეგაც 16 წლამდე მოზარდებს, რომლებსაც ბრალად ედებათ მძიმე დანაშაულის ჩადენა, ასამართლებდნენ, როგორც სრულწლოვანს.⁸

ბავშვთა დამოზარდობის საკუთრებული სამართლებრივი დაცვის აუცილებლობა კაცობრიობამ ეტაპობრივად გააცნობიერა. ბავშვთა დაცვასთან დაკავშირებული პირველი უნივერსალური საერთაშორისო სამართლებრივი აქტი – დეკლარაცია ბავშვთა უფლებათა დაცვის შესახებ - ერთა ლიგის მიერ მხოლოდ 1924 წელს იქნა მიღებული. ყოველთვის უნდა ხდებოდეს ბავშვის უფლებების პატივისცემა და დაცვა, მიუხედავად მისი ასაკისა, აგრეთვე იმ მიზეზისა და როლისა, რომლითაც ის მოხვედრილია მართლმსაჯულების სისტემაში. მართალია, აღნიშნული მითითებები არ წარმოადგენს სავალდებულო დოკუმენტს, მაგრამ მათი გამოყენება უზრუნველყოფს ბავშვის უფლებების დაცვას.

ბავშვის უფლებათა კომიტეტი რეკომენდაციას უწევს მონაწილე ქვეყნებს, შექმნან არასრულწლოვანთა სასამართლოები, როგორც ცალკე მდგომი ერთეულები ან რეგიონული /რაიონული სასამართლოს ერთ-ერთი შემადგენელი ნაწილის სტატუსით. თუკი ეს პრაქტიკული თვალსაზრისით შესაძლებელი არ არის,

მონაწილესა ხელმწიფოები ვალდებული არიან, დანიშნონ მოსამართლეები არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ვიწრო სპეციალიზაციით.⁹ ამასთან, ბავშვთა მომუშავე სპეციალისტებმა უნდა გაიარონ სწავლება ბავშვის უფლებებისა და საჭიროებების შესახებ, აგრეთვე ყველა ასაკობრივი ჯგუფის და განვითარების ყველა დონის ბავშვთან ურთიერთობის

6 Development of the Juvenile Justice System, ხელმისაწვდომია: <http://criminal.findlaw.com/juvenile-justice/development-of-the-juvenile-justice-system.html>

7 არასრულწლოვანთა დანაშაულის ადმინისტრაცია. 2011. (საქართველოს კანონმდებლობა და საერთაშორისო სამართლებრივი მექანიზმები) გამოცემულია გაეროს ბავშვთა ფონდის (UNICEF)-ის მიერ. თბილისი. გვ. 120

8 George L. Kelling, 1985. "Order Maintenance, the Quality of Urban Life, and Police: A Line of Argument," in Police Leadership, ed. William A. Gelles (Chicago; American bar Association), p.297

9 Juvenile Defence Police and Practice Career Resource Guide, 2015, ხელმისაწვდომია: septembernjdc.info/.. /specialization-in-juvenile-defense/

თავისებურებების შესახებ, ასევე – განსაკუთრებით მოწყვლად სიტუაციებში მყოფ ბავშვებთან ურთიერთობის თავისებურებების შესახებ.¹⁰

არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ფართო სისტემა ასევე მოითხოვს, სპეციალიზებული ერთეულების შექმნას პოლიციის, სამართალდამცავი ორგანოების, სასამართლოს, პროკურატურის, იურიდიული დახმარების ან მსგავს სისტემებში, რომლებიც იურიდიულ ან სხვა სახის დახმარებას უწევენ ბავშვს.

ბავშვის უფლებათა კონვენციაც გვეუბნება, რომ „როცა საქმე არასრულწლოვანთა სისხლის სამართლის მართლმსაჯულებას ეხება, სახელმწიფოებს უნდა ჰქონდეთ სპეციალიზებული ინსტიტუტები ამ მართლმსაჯულების განხორციელებისათვის.“¹¹ დადგენილების გამოტანისას არასრულწლოვანთა საქმეების მოსამართლეებს გაცილებით მეტი სიფრთხილე მართებთ, ვიდრე სისხლის სამართლის საქმეთა მოსამართლეებს,¹² რადგან გარდატეხის ასაკამდე ბავშვები ვერ იაზრებენ იურიდიული პროცესის წარმომადგენელთა როლს და ამის შემდეგაც მათი აღქმა შეზღუდულია.¹³

საინტერესოა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილება „ს.ქ. გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ“, სადაც სასამართლო მიიჩნევს, რომ როდესაც საქმე ეხება ისეთ ბავშვს, რომელთანაც არსებობს რისკი, რომ იგი ახალგაზრდა ასაკისა და შეზღუდული ინტელექტუალური შესაძლებლობების გამო ვერ შეძლებს სისხლის სამართლის საქმის განხილვაში ეფექტურად მონა-

წილეობას, მნიშვნელოვანია, რომ საქმის განხილვა მოხდეს სპეციალიზებულ სასამართლოში, რომელსაც შესწევს უნარი, გაითვალისწინოს ყველა დაბრკოლება, განახორციელოს სწორი მოქმედებები და მოახდინოს საჭიროებისამებრ ადაპტირება.¹⁴

საქართველოს სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების სისტემაში არ არსებობს არასრულწლოვანთა სასამართლოები. არ არსებობდნენ არასრულწლოვანთა საქმეებთან დაკავშირებით სპეციალური კვალიფიკაციის მქონე მოსამართლეები, სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების სისტემაში არ იყვნენ პროფესიონალები, რომლებიც სპეციალურად იქნებოდნენ დაკავებული ბავშვთა საქმეებით. არასრულწლოვანთა საქმის სასამართლო გარჩევა არ განსხვავდებოდა მოზრდილთათვის დადგენილი იმავე პროცესისაგან, გარდა იმისა, რომ მათ მიმართ ასაკის გამო გამოიყენება დამატებითი დამცავი ზომები. გარდა ამისა, სანამ არასრულწლოვანთა საქმეებს განიხილავენ, მოსამართლეებს მოეთხოვებოდათ, გაეფლათ სპეციალური მოსამზადებელი კურსი პედაგოგიკასა და ფსიქოლოგიაში, ხოლო სხვა მოხელეებისათვის, რომლებიც მსახურობენ სამართალდამცავ ორგანოებში ან ისეთ ორგანიზაციებში, რომლებსაც საქმე ჰქონდათ მართლმსაჯულებასთან, ამგვარი სწავლების სპეციალური რამდენიმე დღიანი, ან უკეთეს შემთხვევაში რამდენიმე კვირიანი ტრენინგები ტარდებოდა. ეს ყოველივე კი ეწინააღმდეგებოდა პეკინის წესების 22.1 წესს, რომლის მოთხოვნითაც სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების სისტემის ნებისმიერი რგოლის თანამშრომელთა შტატმა, რომელსაც ეხება არასრულწლოვანთა საქმეები, უნდა გაიაროს სპეციალური სასაწავლო კურსი. აგრეთვე იურისტებმა, რომლებსაც ევალებათ არასრულწლოვანის ინტერესების წარმოდგენა, უნდა გაიარონ სათანადო კვალიფიკაციის ასამაღლებელი

10 ხელმისაწვდომია: [http://www.coe.int/t/dghl/standard-setting/prisons/Rec\(99\)19%20Georgian.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/standard-setting/prisons/Rec(99)19%20Georgian.pdf)

11 არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი, ხელმისაწვდომია: <http://ick.ge/articles/20207-i.html>

12 Don M. Gottfredson., Michel R. Gottfredson, Stephan D. Gottfredson, et al...ers, 1994. improving information for Rational Decision Making in Juvenile Justice (Sacramento, Calif: Justice Policy Research Corp) p. 55

13 Children in the Courtroom, 2008. Challenges for lawyers and Judges, 2nd Ed., p. 123, citing Susan R. Hall., Bruce D. Sales, Courtroom Modifications for Child Witnesses: Law and science in forensic Evaluations,) Washington., P. 12

14 ს.ქ. გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ, 2004. - (განაცხადი N60958/00) სტრასბურგი, 15 ივნისი.

კურსი და გაეწიოთ ზედამხედველობა, როდესაც ისინი კონსულტაციას უწევენ არასრულწლოვნებს. ღონისძიებები, რომლებიც ამ კუთხით მიმდინარეობდა, არ იყო საკმარისი და არ იძლეოდა რეალურ შედეგს პროფესიონალი სპეციალიზებული პერსონალის სახით. არასრულწლოვნების მართლმსაჯულების შესახებ მოდელური კანონიც ცალსახად უთითებს, რომ არასრულწლოვანთან მომუშავე სპეციალისტებს (პირს, რომელსაც თავისი სამსახურებრივი უფლებამოსილების ფარგლებში შეხება აქვს არასრულწლოვანთან) გავლილი უნდა ჰქონდეთ შესაბამისი სპეციალიზაციის კურსი.¹⁵

მართალია, საერთაშორისო სამართლის ნორმებისა და სხვადასხვა საერთაშორისო ორგანიზაციის რეკომენდაციების შესრულების მიზნით საქართველოში არასრულწლოვანთა საქმეებს განიხილავდნენ ის მოსამართლეები რომლებსაც სპეციალური მომზადების კურსები ჰქონდათ გავლილი და შესაბამისი სერტიფიკატებიც გააჩნდათ, მაგრამ არასრულწლოვანთა საქმეებზე მომუშავე მოსამართლეებს დამატებითი განათლება უნდა ჰქონდეთ, როგორც სამართლებრივ საკითხებში, ასევე ფსიქოლოგიაში, პედაგოგიკასა და სხვა ისეთ დარგებში, რომლებიც დაეხმარებათ, სწორად განესაზღვრონ მოზარდის სულიერი მდგომარეობა დანაშაულის ჩადენის მომენტში. ამასთან, მოსამართლემ უნდა გამოიკვლიოს და გაითვალისწინოს ის მიზეზებიც, რომლებმაც მოზარდი დანაშაულამდე მიიყვანა.

სპეციალიზებული ინსტიტუტების არსებობა – ეს არის ერთ–ერთი მთავარი. სწორედ ეს შემოიტანა არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ახალმა კოდექსმა, რომელიც საქართველოში 2016 წლის 1 იანვრიდან ამოქმედდა. ამ კოდექსის ამოქმედების შემდეგ საქართველოში არიან სპეციალიზებული პოლიციელები, გამომძიებლები, პროკურორები და

რაც ყველაზე მნიშვნელოვანია, სპეციალიზებული მოსამართლეები, რომლებიც ბავშვების საქმეებს იძიებენ და განიხილავენ. კოდექსმა დაამკვიდრა სპეციალიზაცია, რაც ნიშნავს, რომ არასრულწლოვანთა ინტერსების მაქსიმალურად დასაცავად, იმისთვის, რომ პროცესი ხარვეზების გარეშე წარიმართოს, სავალდებულოა პროცესში მონაწილე პირები სპეციალიზებული იყვნენ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში, მაშინ როდესაც არ არის შესაძლებელი შეიქმნას არასრულწლოვანთა ცალკე სასამართლოები, სპეციალიზაცია არის სავალდებულო მოთხოვნა.

პერსონალის სათანადო კვალიფიკაციას ძალიან დიდი მნიშვნელობა ენიჭება. აუცილებელი იყო სპეციალისტების შესაბამისი მომზადება და კვალიფიკაცია. გადამზადება საჭირო იყო არა მხოლოდ იმათთვის, ვინც პირადად ჩართულია არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სფეროში, არამედ იმ პირებისთვისაც, ვისი ყოველდღიური საქმიანობაც დაკავშირებულია კანონთან კონფლიქტში მყოფ ბავშვებთან. მათ უნდა გააჩნდეთ სათანადო ცოდნა ბავშვის განვითარების ფსიქოლოგიურ და ფიზიკურ ასპექტებზე.

აღსანიშნავია, რომ სპეციალიზებული კადრების არსებობა და არასრულწლოვანთა საქმეების საერთო სასამართლოსაგან დამოუკიდებლად განხილვა ევროპული ქვეყნებისათვის დამახასიათებელი პრაქტიკაა. მაგალითად, გერმანიაში არსებობს არასრულწლოვანთა სპეციალური სასამართლო, რომელიც სამი ტიპის სანქციას აწესებს: აღმზრდელობითს, დისციპლინურს და თავისუფლების აღკვეთას. ფრანგული კანონმდებლობის თანახმად კი არ შეიძლება არასრულწლოვნის საერთო სასამართლოს მიერ გასამართლება. შემთხვევის სიმძიმის მიხედვით საქმეს განიხილავენ ან ბავშვთა სასამართლოები, ან სპეციალური არასრულწლოვანთა სისხლის სამართლის სასამართლოები. ანალოგიურ დათქმას ითვალისწინებს ინგლისის პრეცედენტული

15 არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების შესახებ მოდელური კანონი. 2007

სამართალიც.¹⁶

არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ფართო სისტემა ასევე მოითხოვს სპეციალიზებული ერთეულების შექმნას პოლიციის, სამართალდამცავი ორგანოების, სასამართლოს, პროკურატურის, იურიდიული დახმარების ან მსგავს სისტემებში, რომლებიც იურიდიულ ან სხვა სახის დახმარებას უწევენ ბავშვს.¹⁷

„არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის“ მიღება და მისი ამოქმედება მიზნად არა მხოლოდ სამართლებრივ საკითხებზე მხარეთა გადაზიდვას ითვალისწინებს, არამედ მისი ძირითადი იდეა და არსი დამყარებულია არასრულწლოვანთან ურთიერთობის მეთოდოლოგია და მასთან დაკავშირებულ ყველა იმ საკითხზე, რომლებიც პირს აღჭურავს იმ უნარ-ჩვევებით, რომლებიც სავალდებულოა მართლმსაჯულების განხორციელებისას დაზარალებულ ან/და მოწმე ბავშვებთან ურთიერთობებში, აღნიშნული კი ურთიერგადაჭაჭვულ სისტემას წარმოადგენს, რომლის ელემენტები ერთმანეთს ემყარება და ერთმანეთის საფუძველს ქმნის. როგორც ადვოკატთა ასოციაციის, ისე პროკურატურის ორგანოების ძალისხმევით დროულად ჩამოყალიბდა ახალ მოდელზე გადასვლის სტრატეგია და 2015 წელს სისტემატიურად მიმდინარეობდა და ამჟამადაც მიმდინარეობს შესაბამისი მომზადების კურსები.

საქართველოს მთავრობის 2015 წლის 30 დეკემბერის №668 დადგენილებით განისაზღვრა არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების პროცესის განმახორციელებელი და ამ პროცესში მონაწილე პირების სპეციალიზაციის სტანდარტი, რომლის მიხედვითაც არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში მონაწილე ყველა

პირი ვალდებულია, გავლილი ჰქონდეს ტრენინგები შემდეგ სფეროებში:

1. არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი;
2. არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების საერთაშორისო სტანდარტები;
3. ანტისოციალური ქცევის ფსიქოლოგიური ასპექტები;
4. ძალადობა ბავშვზე და მისი გავლენა ბავშვის განვითარებაზე;
5. დაზარალებული და მოწმე ბავშვის დაკითხვა/გამოკითხვა

რაც უზრუნველყოფს, რომ გააცნოს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების პროცესში მონაწილე ყველა პირს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებასთან დაკავშირებით, სისხლის სამართლისა და ადმინისტრაციული სამართლის სფეროში დანერგილი სიახლეები, განსაკუთრებული მიდგომები და სტანდარტები, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ფსიქოლოგიური ასპექტები, ბავშვის განვითარების, ასაკობრივი თავისებურებებისა და ტრავმული გამოცდილების გავლენა ანტისოციალური და კრიმინალური ქცევის ჩამოყალიბებაზე,¹⁸ რომლითაც მინიმუმამდე იქნება დაყვანილი საერთაშორისო სტანდარტებით აღიარებული, არასრულწლოვანთა ფუნდამენტური უფლებების დარღვევის საფრთხე.

არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის მე-2 მუხლის პირველი ნაწილის მიხედვით – „ეს კოდექსი გამოიყენება კანონთა კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვნის, არასრულწლოვანი დაზარალებულისა და არასრულწლოვანი მოწმის არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების პროცესში მონაწილეობისას. ხოლო ამავე კოდექსის მე-6 ნაწილის მიხედვით არასრულ-

16 საქართველოს სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების სისტემის ფარგლებში ოუსტიციის სამინისტროს მიერ ახალი საკანონმდებლო აქტის, „არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის“ პროექტი შემუშავდა. ხელმისაწვდომია: <http://freeview.ge/2015-04-18-07-29-00/>

17 ზოგადი კომენტარი #5, 2003. ბავშვის უფლებათა კონვენციის განხორციელებისათვის ზოგადი ღონისძიებების შესახებ, 45-ე პუნქტი.

18 საქართველოს მთავრობის 2015 წლის 30 დეკემბერის №668 დადგენილება – „არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების პროცესის განმახორციელებელი და ამ პროცესში მონაწილე პირების სპეციალიზაციის სტანდარტის დამტკიცების შესახებ“, ხელმისაწვდომია: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/3143176>

წლოვანთა მართლმსაჯულების პროცესის მწარმოებელი პირი/პროცესის მონაწილე პირია – მოსამართლე, გამომძიებელი, პროკურორი, პოლიციელი, ადვოკატი, სოციალური მუშაკი, მედიატორი, პრობაციის ოფიცერი, არასრულწლოვანთა სარეაბილიტაციო დაწესებულების პერსონალი, შესაბამისი პატიმრობის დაწესებულების პერსონალი, რომელიც მონაწილეობს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების პროცესში და რომელსაც გავლილი აქვს სპეციალური მომზადება არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში. ამასთან, მე-16-21-ე მუხლები განსაზღვრავენ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების პროცესის მწარმოებელი პირების სპეციალიზაციას, სადაც დეტალურადაა განმარტებული, რომ „არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების პროცესს წარმართავენ მხოლოდ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში სპეციალიზებული პირები“, ამასთან, „თუ არასრულწლოვანის მიმართ საპროცესო მოქმედება არასპეციალიზებულმა პირმა განახორციელა, ამის შესახებ დაუყოვნებლივ უნდა აცნობოს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში სპეციალიზებულ პირს, რომელმაც უნდა განაგრძოს პროცესი, ხოლო არასპეციალიზებული პირი დაუყოვნებლივ უნდა ჩამოშორდეს არასრულწლოვანის მართლმსაჯულების პროცესს.“

ამ მხრივ საინტერესოა ბათუმის საქალაქო სასამართლოს 2016 წლის 29 იანვრის განჩინება სისხლის სამართლის საქმეზე სახელმწიფო ბრალმდებლის - პროკურორისა და ბრალდებულის ადვოკატების აცილების შესახებ, სადაც სახელმწიფო ბრალმდებელი და ბრალდებულის ადვოკატები შემდეგი საფუძვლით იქნენ აცილებულნი: წარმოდგენილი მასალების თანახმად, როგორც ბრალდების, ისე დაცვის მხარის შესაძლო მტკიცებულებათა ნუსხაში მითითებულნი იყვნენ არასრულწლოვნები, როგორც მოწმის სახით დასაკითხი პირები.

„არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებ-

ბის კოდექსი“ მე-3 მუხლის მე-5 ნაწილის პირველი წინადადების თანახმად, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების პროცესია – არასრულწლოვანის მონაწილეობით ადმინისტრაციული სამართალდარღვევის საქმის ან სისხლის სამართლის საქმის წარმოება.. ამავ კანონის მე-20 მუხლის პირველი და მეორე ნაწილების თანახმად, არასრულწლოვანის საქმეს წარმართავს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში სპეციალიზებული ადვოკატი, რომელიც ვალდებულია, კანონით გათვალისწინებულ სხვა საბუთებთან ერთად წარმოადგინოს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში სპეციალიზაციის დამადასტურებელი, საქართველოს ადვოკატთა ასოციაციის მიერ დამტკიცებული ფორმის დოკუმენტი. იურიდიული დახმარების სამსახურში ფუნქციონირებს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში სპეციალიზებულ ადვოკატთა მუდმივმოქმედი ჯგუფი, რომელიც კანონით გათვალისწინებულ შემთხვევებში არასრულწლოვანს პირველი მოთხოვნისთანავე უმოკლეს ვადაში უზრუნველყოფს იურიდიული დახმარებით.

დასახელებული კანონი ამოქმედდა 2016 წლის 01 იანვარს და მისი მთავარი პრინციპი, პირველ რიგში, არის ბავშვის საუკეთესო ინტერესზე დაფუძნებული ინდივიდუალური მიდგომა. ეს იმას ნიშნავს, რომ მართლმსაჯულების სისტემაში მოხვედრილ ყველა ბავშვს უნდა მოეპყრან თავისი საჭიროებისდა მიხედვით. პირველ რიგში, ეს საჭიროებები უნდა იყოს კარგად შესწავლილი ნებისმიერ ეტაპზე. კანონით სავალდებულო გახდა პროფესიონალთა სპეციალიზაცია, რაც კონკრეტულ შემთხვევაში გულისხმობს პროკურორის და ადვოკატის, როგორც ბრალდების და დაცვის მხარის ვალდებულებას, ჰქონდეთ სპეციალური მომზადება არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში. სასამართლომ განმარტა, რომ ხსენებული კოდექსი მართლმსაჯულების ახალ სტანდარტებსა და ნორმებს ამკვიდრებს არა მხოლოდ კანონთან კონფლიქტში

მყოფი არასრულწლოვნების, არამედ დაზარალებული და მოწმე არასრულწლოვნების მიმართაც. მითითებული კოდექსის მიხედვით შეიქმნა სპეციალიზებული ინსტიტუტები, რომლებიც არასრულწლოვანთა საქმეებზე მუშაობენ. ხსენებული კოდექსის მოთხოვნების ეფექტური იმპლემენტაცია დაკავშირებულია სწორედ სპეციალიზებული ინსტიტუტების დროულად მომზადებასა და მათს ეფექტურ მუშაობასთან.

განსახილველ შემთხვევაში კინათელია, რომ ერთ-ერთ სახელმწიფო ბრალმძებელს და ადვოკატებს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში სპეციალური მომზადების კურსები გავლილი არ აქვთ, შესაბამისად, მათი მონაწილეობა კონკრეტულ სისხლის სამართლის პროცესში მითითებული მომზადების გარეშე კანონსაწინააღმდეგოა და ისინი აცილებულ იქნენ. ვინაიდან სასამართლომ აცილება მისცა ადვოკატებს და ბრალდებული პრაქტიკულად სამართლებრივი დახმარების გარეშე დარჩა, სასამართლომ მიზნაშეწონლად მიიჩნია, ხელშეკრულებით სერტიფიცირებული ადვოკატის აყვანამდე და თუნდაც შემდგომ ეტაპზე მას დაენიშნოს ადვოკატი სახელმწიფოს ხარჯზე, რაც, ერთი მხრივ, უზრუნველყოფს ბრალდებულს სამართლიანი სასამართლოს უფლებით, ხოლო, მეორე მხრივ, დაცული იქნება „არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი“-ის სავალდებულო მოთხოვნები.¹⁹

აქვე საინტერესოა შევხვით საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2016 წლის 29 ივლისის განაჩენს არასრულწლოვანი ბრალდებულის გ.ბ.-ს მიმართ, სადაც პალატა მსჯელობს, რომ 2016 წლის 1 იანვრიდან პირველი ინსტანციის სასამართლოში მისი საქმის წარმოებისას

არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის მე-20 მუხლის პირველი ნაწილით დადგენილი მოთხოვნის შესრულება, რომლის მიხედვით არასრულწლოვნის საქმეს წარმართავს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში სპეციალიზებული ადვოკატი, არ იქნა დაცული. გასათვალისწინებელია ის გარემოება, რომ პირველი ინსტანციის მიერ სისხლის სამართლის საქმის განხილვისას, რომელიც დაიწყო 2015 წლის 29 სექტემბერს და დამთავრდა 2016 წლის 12 თებერვალს, ანუ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის ამოქმედებიდან 1 თვესა და 12 დღეში – რამდენად შესაძლებელი იყო არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესის დაცვით, სპეციალიზებული ადვოკატის მონაწილეობა, საქმეში ჩაბმულ ადვოკატთან ერთად ან დამოუკიდებლად, აღნიშნულზე პირველი ინსტანციის სასამართლოს არ უმსჯელია. კანონის მოთხოვნა დაცულ იქნა სააპელაციო სასამართლოში, რა დროსაც საქმის წარმოებაში გ.ბ.-ს ინტერესების დასაცავად ჩართული იყო არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში სპეციალიზებული ადვოკატი და ის გასამართლდა მისი თანდასწრებით. მას ჰქონდა მის წინააღმდეგ სისხლის სამართლის საქმეში არსებული მტკიცებულებების გაცნობისა და თავის დაცვის უფლება. აღნიშნული კი მიეკუთვნება სამართლიანი სასამართლოს ფუნდამენტურ პრინციპს, სამოქალაქო და პოლიტიკურ უფლებათა საერთაშორისო პაქტს. (Centre for Civil and Political Rights, მუხ.14) თუმცა აქვე პალატა აღნიშნავს, რომ ეს დარღვევები, სასამართლოს თვალსაზრისით, ვერ გახდება კანონთან კონფლიქტში მყოფი გ.ბ.-ს მიმართ გამოტანილი გამამტყუნებელი განაჩენის გაუქმების ან შეცვლის საფუძველი.

აქვე, მნიშვნელოვანია შევხვით 18-21 წლამდე პირებს. „არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის“ მე-2 მუხლის პირველი ნაწილის მიხედვით ეს კოდექსი გამოიყენება აგრეთვე 18-დან 21 წლამდე ასაკის პირის მიმართ

19 ბათუმის საქალაქო სასამართლოს 2016 წლის 29 იანვრის განჩინება სისხლის სამართლის საქმეზე სახელმწიფო ბრალმძებლის - პროკურორისა და ბრალდებულის ადვოკატების აცილების შესახებ, ხელმისაწვდომია: http://court.ge/courts/baTumis_saqalao_sasamarTlo/?page=25&id=2765

ამ კოდექსის მე-15 მუხლის პირველი ნაწილით გათვალისწინებულ შემთხვევაში. აღნიშნული კი გულისხმობს, რომ თუ ეს პირი ბრალდებული/მსჯავრდებული/ გამართლებული და დაზარალებულია, მას აქვს უფასო იურიდიული დახმარების უფლება. საინტერესოა, უნდამოხდეს თუ არა არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში სპეციალიზებული ადვოკატის და პროკურორის ჩართვა ამ შემთხვევაში? მიგვაჩნია, რომ 18-დან 21 წლამდე პირთა დანაშაულთა საქმეებზე საჭიროა სპეციალიზებული პროკურორისა და ადვოკატის ჩართვა. ხოლო სახელმწიფოს ხარჯზე მისთვის ადვოკატის დანიშვნა უნდა მოხდეს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როცა 18-დან 21 წლამდე პირი თავად გამოხატავს ადვოკატის ყოლის სურვილს და აღნიშნულ ადვოკატს უნდა ჰქონდეს სპეციალიზაცია არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კუთხით.

ასევე საინტერესოა შემთხვევა, როდესაც 14-დან 18 წლამდე ასაკის პირი

სამართალწარმოების პროცესში გახდა სრულწლოვანი? როგორ უნდა მოხდეს მისი საქმის განხილვა? ასეთ შემთხვევაში საქმეზე საპროცესო ზედამხედველობასა და სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერა უნდა გააგრძელონ საქმეში თავიდან ჩართულმა სპეციალიზებულმა პროკურორმა და სპეციალიზებულმა ადვოკატმა.

დაბოლოს, გაეროს ბავშვთა უფლებების დაცვის კონვენციის მონაწილე სახელმწიფოებმა ხელი უნდა შეუწყონ ბავშვებთან უშუალო დამოკიდებულების მქონე კანონების, პროცედურების, ორგანოებისა და დაწესებულების ჩამოყალიბებას. მოცემულ შემთხვევაში სწორედ ბავშვებთან უშუალო დამოკიდებულების მქონე კანონთან გვაქვს საქმე, სადაც გათვალისწინებულია სპეციალიზაცია ბავშვის საუკეთესო ინტერესებიდან გამომდინარე, რომელიც ხელს შეუწყობს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ეფექტურობასა და მომავალში მის წარმატებულ განვითარებას.

SPECIALIZATION IN JUVENILE JUSTICE PROCESS

Elene Kavtushvili

*PhD Candidate at the University of Georgia,
European Teaching University, Assistant
Caucasus International University, Faculty of law, Assistant*

KEY WORDS: law, child, justice

RESUME

Juvenile crime is an international phenomenon and as the world's juvenile justice system study shows, no country in the world could escape this problem.

While all democratic and legal state is trying to create a humane criminal justice policy, International challenges are created in accordance with the laws of the liberal model of minors.

This article discusses Specialization of all parties involved in juvenile justice, their role in the fair conduct of the process itself. The issue of international experience and practice of Georgia, As of January 1, 2016, also since it has been launched a new Juvenile Justice Code.

NOTES:

1. Manual for the Measurement of juvenile justice indicators, Unicef. available: http://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/06-55616_ebook.pdf (In English)
2. Children's Rights Committee general note N10. Children's Rights in Juvenile Justice, available: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/CRC.C.GC.10.pdf> (In Georgian)
3. Kvirikashvili B., Andguladze T. – 2000. Crime prevention and juvenile crimes criminological research-psychological aspects of Georgia. Magazine "Almanac". Tbilisi. P. 122 (In Georgian)

4. Chkhatarashvili Sh. – 1999. Education of social psychology,. Tbilisi, p. 155(In Georgian)
5. Adler U., Mueller g.o.v., Lauperi VS, 2012.- Comparative Criminology and law enforcement systems in the United States, p.50-55 (In Georgian)
6. Development of the Juvenile Justice System. available: <http://criminal.findlaw.com/juvenile-justice/development-of-the-juvenile-justice-system.html> (In English)
7. Administration of juvenile crime. 2011. (Of legislation and international legal mechanisms), published by the United Nations Children’s Fund (UNICEF). Tbilisi. P.120 (In Georgian)
8. George L. Kelling, 1985.“Order Maintenance, the Quality of Urban Life, and Police: A Line of Argument, in Police Leadership, ed. William A. Gelles (Chicago; American bar Association,.) p. 297 (In English)
9. Juvenile Defence Police and Practice Career Resource Guide, 2015, september available: njdc.info/.. /specialization-in-juvenile-defense/ (In English)
10. available: [http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/prisons/Rec\(99\)19%20Georgian.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/prisons/Rec(99)19%20Georgian.pdf) (In English)
11. Juvenile Justice Code, available: <http://ick.ge/articles/20207-i.html> (In Georgian)
12. Don M. Gottfredson., Michel R. Gottfredson, Stephan D, Gottfredson, et al...ers, 1994. improving information for Rational Decision Making in Juvenile Justice (Sacramento, Calif: Justice Policy Research Corp), p. 55 (In English)
13. Children in the Courtroom, 2008. Challenges for lawyers and Judges, 2nd Ed., p. 123, citing Susan R. Hall., Bruce D. Sales, Courtroom Modifications for Child Witnesses: Law and science in forensic Evaluations,) Washington, P. 123 (In English)
14. The case of SK vs United Kingdom – 2004.(statement N60958 / 00) Strasbourg, June 15, (In Georgian)
15. Model Law on Juvenile Justice, 2007 (In Georgian)
16. Georgia’s criminal justice system, the Ministry of Justice developed the project of a new legislative act, “Juvenile Justice Code”. available: <http://freeview.ge/2015-04-18-07-29-00/>(In Georgian)
17. General Comment No. 5, 2003. CRC for the implementation of the general measures, paragraph 45.(In Georgian)
18. December 30, 2015 of the Government Decree №668 - “juvenile justice and the process of carrying out this process of specialization of persons involved in approval of standards”, available: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/3143176> (In Georgian)
19. Batumi City Court’s judgment of 29 January 2016, The public prosecutor in a criminal case – prosecutor and the lawyers for challenge available: http://court.ge/courts/baTumis_saqalaqo_sasamarTlo/?page=25&id=2765 (In Georgian)

BIBLIOGRAPHY:

1. Criminal Code of Georgia. 1999. Version of May 2015. (In Georgian)
2. Juvenile Justice Code of Georgia. 2015. Version of October, 2016. (In Georgian)
3. Convention on the rights of the child of 1989, the Edition of the October, 2016. (In Georgian)
4. Batumi City Court's judgment of 29 January 2016. (In Georgian)
5. The Criminal Chamber of the Supreme Court of Georgia - The judgment of 29 July 2016. (In Georgian)
6. S.k. The United Kingdom - (statement N60958 / 00) Strasbourg, June 15, 2004 (In English).